Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

GAMMALT.

ET. LID Å HOLM
ED. BOR NY. STÅRS
RINJ. HÆFTE

UDGJED Å HENRY ANDERSEN - ÅKJÆRKJEBY

GAMMALT

ET LID Å HOLM
ED BOR NY STÅRS
RINJ HÆFTE

REDIGJERT Å ELNA SCHÖNE

6. Årgång 1934
Udgjed å Henry Andersen, Åkjærkjeby

Aakirkeby Bogtrykkeri.

LANGESKANSE.

Tilegnet Amtmand Ove Koefoed i September 1925, som Erstatning for en Spaseretur paa Skansen.

„Forbi — forbi!" det fløjter gennem Græsset —
forbi — det skriger Fuglene paa Næsset —
alt synker hen i Tidens dybe Strøm.

Forbi — forglemt! Nu sover Langeskanse
med Minderne om Spyd og Sværd og Lanse,
fredeligt sandet til og græsbegroet.

Et Græs saa dybt nedover runde Skrænter;
saa sød en Hvile Vandringsmanden henter,
som dvæler der blandt Faar og Blomster smaa.

Se Lyngen blomstrer over Balka Heder —
højt flyver Høgen! efter Byttet leder —
slaar ned forgæves — flyver atter op —

Op over Fyrren, som staar mørk og ene,
sørgmodigt bøjet med forblæste Grene,
syngende alle Vindes Melodi.

Men ser vi langt, saa ligger Boelsker fager
skraanende op mod Slamra, Skov og Ager,
broget og tæt bebygget, Gaard ved Gaard.

Og der — den lyser langt den hvide Kirke
ud over Boelskerbondens Liv og Virke
og drager Sjælene mod Bjerget op.

Men Bakkerne, de dystre, dunkelsorte,
ligger som i et Æventyr — langt borte
en Verden for sig selv, for Fugl og Dyr.

Paany — paany det suser gennem Græsset
mens Fugleskriget gjalder over Næsset
og Havet ruller over Balka Strand.

Elna Schöne.

SĀNTA-HĀNSKJILJAN VER SVĀNIKA.

I Svânika hår'ed i alj Ærena Tid vad Sjikk å pynta Sânta-Hânskjilja. Injinj vedd vår ed stammar frå, mæn di gamle saja, ad dænj Kjiljan, som va på sønre Sia om Væjahawn, va en hælli Kjilja; — ded sâ nu gamla Møller Bech, å ded va enj pålidelior Manj. — Ded må varra dærfrå ded stammar me Pyntninjen. Kløpparna på hin Sian kajles Tæmpled, å enj Stå kajles for Fanens Prækestol; mæn om dætta kommor dænj hællia Kjiljan ver, e dær injinj dær vedd nâd om. Bechs Bæstefår, Kaptajn Bech, hadde hört en Āria frå gammel Tid om en Paja, som gjik te Kjiljan Froue-Natt for å hænta saj en Kjita Vann. Då hon skulje te å trækkja Vann op, flöd dær så majed Öjamöj ouanpå. Ded tou hon å skymmada å, å hev vækk, tou saj en Kjita Vann å gjik jemm me. Då hon kommor jemm e dær en Søllsje på Kjitebonninj, væl sajta en Goua te na, forded hon hadde rønsad Vanned. Hon gjik enj Gång injdå for å tå Vann; mæn då va dær injen Goua.

Plåsinj samt Kjilja ble ölajt i Stormfloden i 1872.

Fæstplåsinj flyttes så væstan Væjahawn, å dær pyntades Kjiljan. Ded vil saj, ded va en forloren; dær gravades et Holl i Jorn å sattes en Tønja ælje enj Så neridi, som fyljades me Vann, som så gjored ud for Kjilja å pyntades på gammel Viz. Fira Støttor — som enj ser te et Lysthuz å sajj — ble ombunjena me Læv å Blomstor — Pionor, Sæv, Guljrajn, ængelst Græz, å va dær ælja kunje varra udå Blomstor på dænj Tiden; dær skujle ju majed te, å ded hyste ju me alje di Blomstorn. Så va dær Girlandor frå Støtta te Støtta ævarst oppa, å ou på Mitten, å di ævorste va bunjena å enbår Æjelæv, som Horrana hænte om Natten frå Skouana. I Skousholmsskouinj va di ætte, ded Åred jå gjik å læste; ded va i 1874. Horrana lå på enj ælje anjinj Lo, ad di kunje varra samlada å varra klåra te å bryda op; dær ble inte lång Tid å liggja i. Di lånde gjærna enj ælje to Enspænjaravouna, som nonna å dom trajte, nonna före bågpå, å nona lå opidi — sjevtadas lid te.

Når di så kom jem te Bönj me Vounana fujla å Læv, løv di runt å kalte på Piblana, ad di kunje komma op å tå fatte på å binja. Då va Klokkan hæn tre-fira om Mårninj. Ded va hæljor

inte for tilia, for dær va nok å sjødda me å binja. Ded va ju Bællana dær gjik te Præstinj ded Åred ad dær hadde å gjorra me å pynta Kjiljan, å ded va sandelian et stort Arbaj. Dær va ju ou nonna vousena Pibla å Horra dær jolp te; dær va majed dær nok kunje trænjes te lid Jælp te.

To Støttor ble opresta te Æraport å forbunjena te di anre me Girlandor. Opouer Kjiljan, som va i Mitten å Plåsinj, restes tre lavlia Støttor — på Lav halanjen Āln — å stæjldes sammen i enj Trekânt. Dæri ble dær hænjt en Kjita me Vann i, te å smida Pænja i, som deldes når Awtaninj kom udå Bællana dær hadde pyntad. Di tre Støttarna å Kjitan mé skulje binjes hel runt me Douestol. Om de så va Kjitegrevanj skulje dænj ou sjyles me Douestol, så væl som enj Kranjs om Kjiljan ou skujle binjes dærå. Å fina Blomsterblå ble strødda på Vanned i Kjitan å i Kjiljan.

I Girlandorn inja på Kjiljesplåsinj hænjde dær tre Rinja me enj Bogstav i var. Bogstavana va ded Året jå gjik å læste H, T å P, å Nawn som Bogstavana betöd va Præstens å Lærarnes ver Skolan. H va Præstinj Hânsen, T va Lærer Torsåger å P Lærer Pedersen. I Æraportinj

hænjde enj Rinj me et G i; de så Grönlunj, Byfåudinj. Rinjane skulje binjes å enbår Kruzagrønt ælje Pyntekål som ded ou kaltes; Nawn udå inte for stora Blomstor, som små Nillikor, Pympenellerosor, blå Stumoor, Haventornsblomstor, mæn fram for alt dovla rö å vida Marriblommor. Vært Nawn me sina Blomstor — Præstens me vida Marriblommor. Nawn ble gjærna bunjena å lid ældre Pibla, dær hadde lid Övelse i å binja; de skulje ju gjorres akkorât å va hall et nakt Arbaj, ded va'nte så læje te å binja om dænj glatta Ståltrånj, å Blomstorn måtte ju inte vingla hid å did. Bælla möte op for å se te, å for å løvva å tyggja Blomstor hos Folk. Å Folk i Bönj va altid villua te å gje dorra Blomstor, injena stympada imod. Di Bællana dær skulje gå å læza Åred ætte va majed optåna å å jælpa te me forsjellit. Flera Då i Forvænj hadde Horrana strænjt me å grava Holl te Kjilja å te Flaggstænjer, låna sammen me Bænkja, Flagga, å ælja gå Piblana te Hånna me et å anjed. Di kunje ou hitta på å sænna enj Horra ud for å låna enj Stenhæwl æjle enj Rodhålara, Narrefassana — senena Reskavor gås dær ju ikkje — mæn dænj dær løvv Tossa ble ju udgrinador, å ded va då livæl ou Synj.

Græztorru, som Horrana skår, ble lajt som enj Kânt udanom Kjiljesplâsinj, helt hæn te Æraportinj. Å ded syntes vi alje ad ded pyntada så.

Så kom sælvesta Hojtidsdânj. Kjiljan skulje hælst stå færdi te Klokkan hæn to-tre, for så begjynte Folk å komma frå By å Bojd.

— — — Å så for inte å glømma — Ola Linjs Karrusell — dænj skulje ju gå dænj Dâjn. Dænj gjikk gjærna anra Pinjesdå, Sânta Hâns Awtan, å sin enj Gång hæn på Sommarinj. Karrusellgårinj va inte lânt frå Hawn, hæjlor inte lânt frå Kjærkan; å vi bode seddan, ad vi frå vår Hava kunje se ner i Gårinj. — Naj i do! vår vi Bælla då glædde vos te å kjöra på Karrusell, ja bâra å stå å se på anra, som va oppa å kjöra, va ou sjoulit.

Vi folde mé hela Opstæljninjen. Hæstana å Kânarna kom ud idå Skured di va satta inj i ætte Bryggen. — Å når så Dâjn kom a dænj skulje gå, å dænj va helt teriggad — Pepita op i Toppinj; Pepita va en Dokka å Træ, de vil saj, hon hadde kuns Ouanré, mæn livæl lânt Sjört som hænjde runt om Toppinj på Karruselln; Kjoulinj va vidor me røtt Sølkjebân om Lived, å så hadde hon svârt Hârpynt på; hojre Arm va udstrajtor, å i Hânn hadde hon en liden

Stång me enj Flagg på. — Når så Karana dær skulje trækkja va kommena; Mosikântarna ou. — Mosikântarna va Ola Thule me sin Fiolin i Kallasjinjspozzanj, Lârs Frøst me Triângelinj, Sörn Tâmbor me Tromman. Sörn va enj stor Karabrâgara me en stor Næza, å en stor Vârta på Næzan; Thule va hojor; Lârs Frøst va mæn lavlior å gjik på Krykkja. Bevâres vâr Sörn hanj trommada, hanj hadde nok i sin Tid trommad for Öbona. — Så galt ed om å komma ner i Gârinj, for så brøgte Ola Linj å saj: „Vil I hâ en Kjöretur, Bælla, så sætt jær mæn op!“ Å ded kanj nok varra vi kom op å ded i en Fârt, hælst te Hæst sæl om enj va Pibel; Kânarna slingrade ud te Sian, når Karruselln kom i Fârt, sa enj kunje resekera å rousa ner på Bonninj i dom, å så grinada di anre ad enj.

Snârt som enj fikj dænj Turn tân, vad om å gjorra å komma jemm å ble pyntad. — — Hâred hadde enj ju flætt, å ded i to Piska me Slojfor i. Enj skulje ju hâ di bæste Bojsetutarna bunjed på, å skulje stå stille mæn de sto på. Ded va om å gjorra å binja dom gott fâst, ad enj inte gjik å tavte nân å dom å kom te Folkavinors. Di skulje ou hænja læje, inte for sit å inte for hojt, hælst seddan mitte på Smarte-

ben, for å tå saj rætjit ud. Dænj stivada å ströjta Særseskjoulinj kom på, en liden grå ælje svårt Troja, som enj kunje hå dænj, vida Hozzor å lakerda Krysbånssko. Skona va flådbonnada mæn livæl et lided Grån Tægen te Åsæt unje; dænj gula Pådehattinj på, me Blomsten i Panjan, Sølkjebån om Puljnj bunjed i to Lykkjor å Bån ner ad Nakkanj — ded va Ståsinj. Sæl syntes enj ad enj va pent påpyntad. Skulje ju så te Kjiljes; fikj å Moor Påminjelse om å våra sit Toj — om dær va Vouna, passa på inte komma for nær dom, sad enj fikj Vounsmorra i Tojed — dænj va ju foje te å få å ijæn; — fikj fir Skillinj å Får; — å så astå.

Nera ver Kjiljesplåsinj, mæn udanfor, sodd hal gamla Konnor me stora ålånga Kågekorra me rent vitt Klæ ouer Korrana, mæn lid fråtrajt, sad enj kunje se va dær va i. Dær va Bottorflådor — å di va segon goa —, Sveskebollor, Snajlabollor, Trånbærs Bryssokkor. — Ou Kågemanja, -konnor å -hæsta, mæn ded va mæst for Pattebælla te å gnæwla på, de ajtada enj anj ju inte for nåd. — Hælst en go Bolla te to Sjillinj. Enj Sjillinj skulje enj då livæl ou smida i Kjitan; Bællana dær hadde hat så majed Drav me Pyntninjen, skulje då se enj hadde lid te-

ouers te dom ou. — Så va dær mæn enj stakkals Sjillinj ijænn — ded va bæst å få Brysokkor for dænj, så fikj Sjæln Ro.

Ja Sânta Hâns Awtan me Kjilja å Karrusell va enj stor Fæstdâ for Bælla dænj Gânginj, å ded ed væl inu. — Enj nörlada fram å tebâga frå Kjilja te Karrusell, dær va ju nogginj Vaj imæl. Va semænj trætt, når Awtaninj kom. Hadde ju hatt enj stor Hojtidsdâ, som enj va majed glâ ver, mæn va ou lid sjemodi ver Tânkan om, ad dær va et helt lânt År te Sânta Hâns ijæn.

Enj måtte inte løvva uda for sent på Awtaninj, skulje komma jemm å gå i Sænj. Å dâ vad lyst injdâ, for Klokkan va mæn gott ti. Dâninjen e ju inte å Himlinj ver Sânta Hâns. Enj sævnada snârt inj, höre hal i Sæwna Gnaw å Fiolin, Klingked å Triângelinj, Ballered å Tromman — — — å så va enj væk.

Kjiljesplâsinj va ett År ver Amsjonshuzed, ded va vistnok i 78 — ded va mæn ded ena Åred; ble så hænlajdor te Sydskouinj — Plântelykkjan, som dænj kaltes for i Tider —; va ou i nonna År i Norskouinj, mæn hâr i flera År ijæn vad i Sydskouinj, vår dænj sajta bler ver å varra, for dær e seninj penor Fæstplâs. Kjiljespyntninjen e'nte ævent seddan nu som forhæn — snârast hâ Bællana mera Arbaj.

Sånta Håns Awtan i 78 lå et Orlossjev me Prins Valdemar å Kadættor ombor te på Svånika Re. Å Prinsinj å enj Trop Kadættor va i Lann å te Kjiljes. Folk løv ju som di va skåljada for å se Prinsinj. Hanj hadde dom ætte saj vår hanj gjik. Væm dær va lykkelia ded va Bællana dær hadde hatt å gjorra me Kjiljespyntninjen, for dær ble smedded gott me Pænja i Kjitan, sad dær ver Delninjen ble hela to Kronor te var Bælli; ded va majed dænj Gånginj. Skuljed træffa otara me seddan fint Besöj, se Bællana'd semænj hæljere enj gjærna, for senena Folk e ju ripa å dom — å så vil ed ou kåsta Glans ouer Fæsten.

Då di gamle Mossikåntarna, som spillada te Karruselln, inte kunje mer, kjøfte Ola Linj en Lirenkassa. Mæn vår enj då sagnada di gamle Spillemanjana! — Lirenkassan spillada iblant anjed „Lille Fiskerpige"; dænj gjik på en sjemodi Tona, å jå hår snakt me Konnor, som e bosatte borta, som så, ad når di höre en Lirenkassa spilla dænj Tonan, kunje di komma te å græda. Dær kom så många Minje frå Bællatiden me Sånta Håns Fæstlihedarna. — Linjs Karrusell e for lænje sin sålt.

Ded e som sajt Åreds Læzebælla, dær hår Draved me Kjiljespyntninjen, å Æran å ad Sjikkinj

hår holt saj. Å ded ska di hå stor Æra å Takk for — — så væl som di unge ælje ældre som gje dom en Hånn me te Jælp. Ded va då så årtit, om senninj pen gammajl Sjikk, som hår holt saj, kunje ble ver å holja saj „i alj Ærena Tid".

Louise Hansen.

I Tilslutning til foranstaaende Skildring af Kildefesten ved Svaneke giver Arkivar Hans Ellekilde, Dansk Folkemindesamling, flg. Oplysninger om Helligkilden der:

Helligkilden i Svaneke er desværre, i Modsætning til Helligdomskilden i Rø Sogn, meget lidt omtalt i den ældre Litteratur; den nævnes saaledes ikke af Rasmus Ravn i hans Beskrivelse af Svaneke 1671, mens han dog ret udførlig omtaler Helligdomskilden. Præsten i Ibsker og Svaneke har 1624 meddelt Ole Worm: „I en Viig, kaldet Hellevig, er en Sundhedskilde, kaldet Helligkilde." (Udtaget: Suhms Samlinger til den danske Historie I 2 S. 33). Lærer N. B. Holm i Ø. Tørslev ved Randers, der maa have været Lærer i Svaneke, har 1891 meddelt Evald Tang Kristensen: „Ved Svanekjær lige ved Siden af Svaneke er en Kilde, som Børnene gaar hen til

St. Hans Aften og lægger Blomster og Kranse i. De pyntede ogsaa Skolerne med Kranse St. Hans Aften." (Danske Sagn III S. 232). En smuk og udførlig Skildring af St. Hanspyntningen o. 1880 har Oberst Thornberg, født 1865 i Svaneke, givet i Evald Tang Kristensens Æresbog 1923 ved H. Ellekilde S. 131—34. Traditionen med Pyntningen af den gamle 1872 forsvundne Kilde i Svaneke maa have været meget stærk, siden den har faaet Børnene til med saa stor Omhu at lave en „falsk" Kilde og pynte den paa smukkeste Vis. Kildepyntninger kendes fra de danske Øer, især fra Sværtekilden i Haraldsted, Midtsjælland, men det synes i udpræget Grad at være en Skik knyttet til Mælarlandskabernes Trefoldighedskilder, selv om dog ogsaa Sidestykker kendes fra Bleking og Skaane. I Fru Louise Hansens Skildring er der utvivlsomt en Misforstaaelse m. H. t. Møller Bechs Fortælling om Hestemøjet i den gamle Kilde Fruenat: der maa være Tale om Troldfolkets Skatte, der som saa ofte viser sig i ganske uanselig Skikkelse og derfor kastes bort. Ved et Tilfælde er noget af Møjet blevet tilbage og forvandles derfor, naar Dagslyset indtræffer, til virkelige Skatte.

Hans Ellekilde.

De va enj kåjler Vinjterdå lânt uda på Lanned på enj Går, a dær lå seddan lid åsies. Boninj å Konn sod ver Bored sammen me dorra Bælla å skujlle te å få Mâd. — En Pibel å tre Horra hadde di.

„Naj, jâ ska'nte hâ nânj Mâd," sajer Piblinj, „ente anjed inj Jorbær."

„Jorbær? mæn e du toveli blen, Pibel," sajer Fårinj, „å villa forlonga på Jorbær mitt om Vinjtarinj?"

„Jamæn jâ vil hâ Jorbær!" påsto Piblastommened ijæn — å lissom ded, så rajnad'ed ner me Jorbær frå Tijled å. Mæn i de samma så knabbad'ed på Dørn, å Piblinj gjikke hen å lokte op. Dær sto Prål udanfor, å hanj slo Arminj om na å tâu na me saj — å væk va di som en Visp.

Der gjik så noggena Dâ, udan a Piblinj ville komma ver saj, å så mente dænj ælsta ude

Brørana, a hanj fikj mæn å tå astå å leda ætte na. Hanj gå saj så på Vaj å spore ævent åueralt, vår hanj kom fram, om a der ente va nânj, a der hadde set hansa Søster — mæn de va der injinj, a der hadde. Tesist rajte hanj Prâlsa Huz, å dær ser hanj retad, a Søstern går å hænjer Klær ud. Hanj snakte så for na å ville hâ na te å følla me jem, mæn de va der ikkje Snak om, a hon tore for Prâl. Hon hadde måttad lâut å ble, å hon had'ed semænj âu brâ nok. Prâl va goer me na, når bâra hon paste sit Arbaj, å løvv hon nu frå på de samma, ville Prâl ju bâra hænta na ijæn, å så kunje enj alri vedda, voddan a hanj ville behalna na bågætte .... Naj, de va der ikkje Snak om, a hon ville tænjkja på ... : „Mæn du må astå hærfrå ju forr ju hæjler, for om Prâl får daj å se, bler hanj så rivenes arrier, a hanj kansje dânkar daj."

„Jå bler hær, te du føller me jem," så Broerinj.

„Jamæn, de går alri an!"

„De ska nok gå, ska du se".

„Ā jarta Broer, du kjænjer'inj ente — mæn e der slæt injed å stæjla op me daj, så kom hær, så må vi præwa å sjyla daj i Kjylnan."

Broerinj krev så ner i Kjylnan, å Søstern lâ

Lågged på, mæn alri såsnârt va Prâl kominj inj om Dørn, forrinj a hanj snusada å fnyste fælt: „Va ed hær lâutar å? Jâ synes, a jâ kanj lâuta Kristenblo!“ tornada hanj. „E hær nânj, så kom fram me'nj, a jâ kanj gjorra Ænna på'nj.“

„Vist ikkje e hær nânj, naj,“ sajer Piblinj. Hon va så bonge, sa hon darrada âuer hela Kroppinj, a Prâl skujlle hijta Broerinj .... „Kom nu bâran inj å få Mâd, Grødinj e på Bored, å de kanj semænj got varra, a hanj e ble'nj igrân songluer, sa de e ded, a du kanj lâuta.“

I de samma kom Prâl frambi Kjylnan: „Du liver ju for maj, Pibel. Jâ lâutar brâ nok inu, må du vedda — å hær har du ju sjylt'inj,“ sajer hanj, å river Lågged å, å griver Broerinj i Krawanj å hojler'inj fram i stiver Arm: „Nu kanj du sæl vælla,“ fnyzer hanj, „om du vil sidda te Bors å æda Kjødd å Flæsk, æjle du vil liggja ver Dørn å slikka Ben!“

Horrinj va så bonga, sa hanj darrada å hadde ente videre Mod på å sidda te Bors me Prâl, dæmme klynkada hanj nok så nåsamt: „Jâ vil liggja ver Dørn å slikka Ben.“

Dærme varpada Prâl'inj hen te Dørn å sat saj te å få Mâd, å swøltinj, som hanj va, ble der

monna Ben å kjila i Håud på Horrastakkalinj, sa hanj va mæst farru å varra rent tokkaløzer, injan a Prål skobbada Talrikinj unjan å reste på.

„Jå ska læra daj å komma sælbenes i mina Huz," sajer hanj å går så hen å åvnar Dørn å fløjtar på Hunjana, å dærme tår hanj ijæn Horrinj i Krawanj å varparinj ud a Gårinj: „Hunja! Kom å tå dænja Karinj," råver hanj, å smæjler Dørn te ijæn.

Jemma vænte di å vænte, mæn då di så forsto, a værkan Horra æjle Pibel lo te å villa komma ver dom, bestæmde dænj næstælsta saj te å tå astå å leda ætte dom. Hanj gjik å gjik som dænj ælsta Broerinj å spore for sig åueralt, mæn injinj hadde set nåd te Søstern, å hadde di set Broerinj, så veste di i de minjsta injed om, vår hanj nu kunje varra. Horrinj nørlada så bara viderefort, å tesist rajta hanj åu te Prålsa Huz, å unjelit nok, så gjik Søstern ijæn å hænjde Klær ud.

„I mæn godå, lijla Søster," sajer hanj. „Som vi hå då leet å lanjtad ætte daj. Spo daj nu å kom å føll me jem."

„Godå, Broer," sajer hon, „mæn vår torr du å komma hær. Jå kanj ente følla me daj, mæn du må spo daj å se å komma astå ijæn, for

Prål kommer retad jem, å så dankar hanj daj, æjle lar Hunjana tâ daj, lissom hanj gjore ver dinj Broer."

Hanj ble ver å snakka for na om å følla me jem å hon for hannem om å spo saj astâ, a ente Prål skujlle komma å få'nj å se — — mæn de ænde nu me, a hanj lissom dænj ælsta Broerinj ble sjylder i Kjylnan, å Prål hijtinj som hanj hadde hijt dænj anra, ver ded a hanj kunje låuta Kristenblo. Så måtte hanj âu te å swara på, om hanj ville sidda te Bors å æda Kjødd å Flæsk, æjle hanj ville liggja ver Dørn å slikka Ben, å forfærader, som hajn va ble'nj, tore hanj hæjler ente sidda te Bors me Prål, dæmme ænded nu me, a hajn lissom Broerinj ble slænjder ud te Hunjana.

Nu vænte di ijæn i noggena Dâ derjemma, mæn der kom værkan Horra æjle Pibel, å tesist kunje dænj ynjsta ente næra saj lænjer, hanj måtte âu astâ å præwa, om a hanj ente skujlle kunja hijta dom.

Lissom di anre spore hanj saj fram âueralt å rajte lânt om lænje te Prâlsa Huz. Søstern tydijn om å tâ astâ ijæn me de samma, a de ente skujlle gå'nj, som de gjik Brørana, a Hunjana hadde trajt å me — mæn der va injed å

stæjla op, fajl hon ente ville følla me'nj då.

„Naj," de kunje hon ente, for så ville Prål båra hænta na ijæn, å så fikj hon'ed ente nær så got, som a hon nu hadded. Tesist hawnada hanj, som di anre Brørana, i Kjylnan.

Då Prål kom jem, kunje hanj strajs låuta Kristenblo: „Nå, hå vi ente fåd Ænna på dina Brøra inu?" tâu hanj på Vaj. „Vår hår du sjylt'inj?"

„Jå hår slæt injena Brøra jemma mera," sajer Piblinj, nok så tresk — for nu ville hon ente liva mera, om a de kansje skujlle varra dærfor, a de va gå'd galed di forje Gongana.

„Så hår du enj hær," sajer Prål, å trækkjer Horrinj op idå Kjylnan: „Fi for Bølinj, vår du låutar ijla! Va hår du i minn Kjylna å sjydda, Horrasyrk? Du skujlle væl ikkje hå rajnad me å stjæla Piblinj frå maj væl? — mæn hon bler hær, forstår du — å nu kanj du sæl vælla, om du vil sidda te Bors å æda Kjødd å Flæsk, æjle du vil liggja ver Dørn å slikka Ben."

Nu vad ju nok dænj ynjsta Broerinj, mæn hanj va'nte så nålier injdå å ente seddan å forfæra som di anre; dæmme sajer hanj lisse færmer: „Jå vil sidda te Bors å æda Kjødd å Flæsk, å så kanj du liggja ver Dørn å slikka Ben."

Så måtte Prål liggja ver Dørn å slikka Ben, mæn Horrinj sodd te Bors å åd Kjødd å Flæsk. Å de ble monna Ben, a Prål fikj i Håud, for Horrinj hadde vånkad lånt å va så ustortelia swøltinj, så Prål mæst va haldør, injan a Horrinj reste saj å lokte Dørn op å råfte på Hunjana: „Hunja, skaf maj mine Brøra ijæn!" Å lissom ded va Hunjana dær me bæggje Brørana. Så tåu hanj Prål i Nakkanj å varpadinj ud a Gårinj: „Hunja, æd dænja Karinj!" råfte hanj ijæn — å dærme smajl hanj Dørn te; å seddan ble'd dænj ynjsta Broerinj, a der frælste dom ajle å gjore Ænna på Prål.

Då di så kom jem, va der ikkje Ænna på'd, så glå som a Forælrana di ble, a di fikj dorra Bælla ijæn. De va'nte lånt frå, a di hadde rajnad me å møst dom ajle; mæn nu holt di Gjijle i tre Nætter å Då. Å Piblinj låude, a hon skujlle alri nånti forlonga på Jorbær mitt om Vinjtarinj mera.

I. P. Kuhre.

(Meddelt af Fru Charl. Kofoed, Rønne, der igen har hørt Æventyret af sin Moder paa Yppernagaard i Nyker for ca. 65 Aar siden.)

HISTORIEN OM SOEN, DER ÅD GÆSLINGERNE ELLER ÆLLINGERNE

I „Gammalt å Nyt" 1931 fortalte intendant Kuhre en historie om, hvordan det gik Hakkeledskonen, da hun „bojsada" sine gæslinger i „svinaboen", for at de skulde trives — soen stod uden for og åd dem, efterhånden som de kom ud ad mugelugen. Jeg gjorde i tilknytning hertil opmærksom på, at det var et vandresagn, der er knyttet til forskellige bornholmske gårde, og som fortælles noget varieret — snart er det gæslingerne, snart ællingerne, soen tager.

Jeg er siden blevet opmærksom på en ældre optegnelse af historien i „Skattegraveren" 1887. II. s. 185. Optegnelsen, der skyldes lærer Chr. Weiss, er ligeledes fra Bornholm, men afviger ved, at de ællinger, det går ud over, ikke er sikrede mod uheld ved nogen magisk ceremoni. Historien er altså blot en skæmtehistorie, uden brod mod overtroen. Den lyder som flg.:

„Der var en kone, som havde en so og en liggehøne, der havde fået andeæg at ruge. Da ællingerne var blevne så store, at de kunde begynde at søge gadekjæret, skulde de også læres til at komme ind i gården, om end porten var lukket. Derfor var der lavet et hul i en af portfløjene, akkurat stort nok til, at hønen kunde smutte igjennem; men se nu var det om at få lært ællingerne til at kjende indgangen, og det tog konen sig selv på at lære dem. Når de middag og aften skulde hjem for at have æde, gjennede hun dem hen til hullet, men de vilde hellere smutte fra hende end gå den vej. En dag, da hun lå og mønstrede med dem, var der en gjenstridig fyr, som vilde vende tilbage til vandet; hun havde fået de andre ind gjennem hullet og favnede ud efter denne her, fik også fat i den og puttede den ind med de ord: „Det nytter dig ikke noget, I skal alle én vej!" Men inde i porten stod soen og snup dem efter hånds; den var kommen ud uden konens vidende, men hun fik snart rede på, hvad vej ællingerne var gåede. Soen stod og gamsede på den sidste, da hun kom ind."

Der er intet angivet om, hvorfra på Bornholm eller hvornår Weiss har hørt historien, eller

om den eventuelt har været fæstet til et bestemt sted ligesom de andre. — Chr. Weiss, der var født i Præstø 1834, var lærer i Klemensker fra 1860 til 1863, da han ved slutningen af året forflyttedes til Sjælland. I de år, han var på Bornholm, har han optegnet en række folkeminder herfra, og det er vel sandsynligt, at han har historien fra dengang, men originaloptegnelsen, der muligvis har indeholdt nærmere oplysninger om kilden, synes at være gået tabt.

Uden for Bornholm ser det ikke ud til at historien er optegnet i Danmark, og den kendes så vel sagtens ikke. Derimod findes en ganske tilsvarende historie i Tyskland, kun er det her grise og ikke gæslinger eller ællinger, det går ud over. Den kendte tyske karikaturtegner og humorist Wilhelm Busch (1832—1908) har i en af sine bøger en tegning, „Den sympatiske kur", hvor man ser en bondemand ligge på knæ i sin svinesti og med venstre arm genne et kuld smågrise ud ad en lille luge, således at de må springe over en kæp, han holder i sin højre hånd. Uden for lugen sidder en gammel orne med en gris i gabet. Til billedet findes følgende tekst: „Alle én vej!" sagde Hans Dierk og lod sine smågrise springe over en pilekæp, for at de

skulde trives godt. — Men uden for hullet sad den gamle store orne, og haps! åd han den første gris, og haps! åd han den anden, og da han hapsede sidste gang, så var Hans Dierks smågrise ganske rigtigt alle gået én vej.

Hvorfra Wilh. Busch har sit kendskab til historien lader sig naturligvis ikke sige, men snarest er det vel fra sin hjemegn i Hannover. I hvert fald er bonden på tegningen både ved sit ydre og ved sin replik („Alle eenen Weg!") karakteriseret som nordtysker.

Historien er jo i virkeligheden ganske den samme som den bornholmske, ja endogså formlen: „Alle én vej!" genfindes på Bornholm (se Gammalt å Nyt. 1931. s. 28). — Vi står altså over for en skæmtehistorie, der har haft vid udbredelse, og som af bornholmske fortællere er blevet fæstet til forskellige gårde, ja endog til bestemte personer; f. ex. har to gamle mænd for mig nævnt den samme kone på St. Bukkegård i Åker som den, hvem uheldet var overgået; kun var det hos den ene fortæller gæslinger, hos den anden ællinger, der blev ædt af soen. Formodentlig har hen ved midten af forrige århundrede det at sikre fjerkræets unger trivsel på den omtalte måde været en så sjælden

skik, at det er blevet samtaleemne, at de der og der var så overtroiske, når en og anden udøvede den. Ved omtalen er så enten for spøg eller ved erindringsforskydning historien om uheldet med soen, der åd gæslingerne eller ællingerne, blevet knyttet til steder, hvor skikken sagdes at være udøvet. Ganske som de samme anekdoter knyttes til forskellige historiske personer. — Men selv om slige historier kun er fri fantasi, eller går så langt tilbage, at det er umuligt at sige, hvor lidt eller meget virkelighed der ligger til grund, er de jo lige morsomme.

Aage Rohmann.

SKUMRING.

Til et Billlede, malet af
H. P. Møller.

Naar Skumringen lægger sin Kaabe tung
over Bakkernes blaalige Rygge
da synker den trætte i Drømme hen —
indunder Forglemmelsens Skygge.

Glemme og glemmes — ak, salige Nat,
som skjuler den bitreste Kvide —
ensom — ene med Herren din Gud,
som ved alt hvad ingen maa vide.

28—1—1934. Elna Schöne.

VARPARNA I PEDERSKER HØJLYNG.

Af Hans Ellekilde,
Arkivar i Dansk Folkemindesamling.

Det ældste Vidnesbyrd jeg kender om det bekendte bornholmske Sagn om Varperne i Pederkser Højlyng er Regimentskirurg J. S. N. Panums Sagnoptegnelse om Borgene i Almindingen, trykt i hans „Beskrivelse over Bornholm eller Bornholms Veiviser" 1830 S. 127. Panum har i Forvejen beskrevet Lilleborg og Gamleborg og besøgt Hans Rømer paa Rømersdal, og han vil nu gaa videre til Echodalsklipperne for at tage Bornholms „første, største og skjønneste Dal i Betragtning." Han tilføjer: „Dog vil det maaskee ei være mine Læsere uinteressant, før vi forlade disse Borge eller paa Spadseretouren til Echodalen at høre et Sagn, man har om dem:

„En mægtig Ridder, som boede paa en af disse Borge, havde 3 Sønner og 3 Døttre; Sønnerne reiste, medens Døttrene endnu vare smaae, paa Ridder- eller maaskee Søerøver-Tog. Efter mange Aar komme de tilbage for at besøge deres Forældre; paa Lyngen møde de 3 Jomfruer,

som skulde gaae til Østermariækirke. Da disse ei vilde som de og mueligen ogsaa for at plyndre dem, dræbe de dem. Siden viste det sig, at de vare deres Søstre. Paa Lyngen, tæt ved Veien, som fører fra Østermariæ- til Bodilskirke, sees endnu en høi Bakke med en Steenhob, som kaldes Varperne, hvor Jomfruerne ere begravede. Noget sønden for Varperne findes et Sted, som kaldes Ridderjomfruerne, som vist staae i Forbindelse med dette Sagn, og mueligen er Stedet, hvor de dræbtes."

I „Danmarks Folkesagn" 1843 I S. 157 har Just Mathias Thiele gengivet Panums Sagnoptegnelse i en friere og mere folkelig Stil — det hedder saaledes hos Thiele: „Da de ikke kunde faae deres Villie med disse Piger, dræbte de dem, men siden opdagedes det, at det var deres Søstre, de havde myrdet." Det er muligt, at Thiele har haft en selvstændig Opskrift af dette Sagn, for han siger til sidst i Modstrid med Panums Fremstilling: „Sønden for Varperne findes et Sted, som kaldes Riddervarperne, og der menes Brødrene at være begravne." Det kan dog meget vel være, at Thiele, som saa ofte, gengiver sin trykte Kilde ganske unøjagtigt.

En nærbeslægtet, mere fuldstændig Sagnopskrift har Præsten J. P. Kofoed i Juni 1861 meddelt i Vester Marie Kirkebog. (Sml. Gammalt å Nyt IV S. 38). Han var født i Svaneke 1814 og var den 21. April 1858 blevet Præst i Vester Marie. Hans Sagnoptegnelse, knyttet til Borresø, lyder saaledes:

„Flere Sagn ere knyttede til denne Sø: det spøger omkring denne Sø hver Nat". Der fortælles videre, at der var spaaet om tre Brødre paa denne Borg, at de skulde dræbe deres tre Søstre. Af Frygt for denne Spaadom sendte Faderen tidlig Sønnerne paa Krigstog og forbød dem at komme tilbage til Hjemmet. Sønnerne overtraadte Befalingen. Paa Vejen til Faderens Borg over Højlyngen, mødte de tre Piger af usædvanlig Skjønhed, der gik til en Kirke for at høre Messe. Da de vilde krænke dem og mødte Modstand, dræbte de dem. Stedet, hvor denne Ugjerning skete, hedder den Dag i Dag Varperne (af det gamle Ord varpe ɔ: kaste, fordi hver, der gik forbi et saadant Sted, hvor et Mord var begaaet, skulde kaste en Steen over Stedet) og ligger paa den søndre Side af Høilyngen ud mod Aaker Sogns Grændse. Stendyssen „Varperne" smykkes endnu efter en Skik fra Oldtiden, der endnu i Middelalderen var almindelig, med Grønt St. Hans Aften; det er ikke mere end 8 à 10 Aar siden, jeg saa Varperne smykkede med grønt Løv denne Aften. Sagnet tilføier, at Faderen — ligeledes efter Spaadommen — dræbte Sønnerne med egen Haand efter at have hørt Tilstaaelsen af deres Misgjerning. I mine yngre Aar (altsaa o. 1825—30) kjendtes endnu af enkelte Gamle en „Kæmpevise" om denne sørgelige Begivenhed; jeg har senere forgjæves søgt at komme paa Spor efter den.

Den Kæmpevise, Pastor J. P. Kofoed har hørt i sine unge Aar, er Visen om Hr. Truels Døtre, som er nogenlunde velkendt i det øvrige Dan-

mark, i Skaane, Smaaland og Østergøtland, og som ogsaa kendes i Norge, paa Færøerne og Island, mens der fra Bornholm endnu ingen Opskrift kendes af denne Vise. Det vilde være af stor Betydning, om Læserne kunde skaffe en Opskrift af Visen om Hr. Truels Døtre fra Bornholm, eller i det mindste give Dansk Folkemindesamling Kundskab om dens almindelige Indhold og Stumper af dens Vers, for der kan næppe være mindste Tvivl om, at det bornholmske Sagn om Varperne gaar tilbage til Folkevisen Hr. Truels Døtre i dens særlige bornholmske, endnu ukendte Udformning. Muligvis har den bornholmske Form af Visen været nær beslægtet med den skaanske Viseform, vi kender knyttet til de tre Jomfrukilder i Norrvidinge Sogn i Vestskaane, og som vi her gengiver Hovedindholdet af efter Eva Wigströms delvis i Prosa opløste Visetekst (Folkediktning i Skåne 1880 S. 209—11).

Paa Bosgård, tidligere Ängagård i Norrvidinge Sogn boede en Mand, som hed Truels med sin Hustru Berta, eller som andre siger, Signe. De havde tre Sønner og tre Døtre, og da det var spaaet, at Brødrene skulde myrde deres Søstre, sendte Forældrene dem bort til et fremmed Land, hvor de deltog i Krig og Plyndring. Til sidst længtes de hjem og

mødte deres Søstre i en stor Skov, hvor nu den magre Slette Ljungarne er. De besluttede at myrde de rigt klædte Jomfruer, der agtede sig til Ottesangen, for med deres Klæder og Smykker at glæde deres Søstre. De gaar da videre til Ängagård, hvor deres Mor genkender sine Døtres Silkesærke. Moderen faar Faderen til at dræbe de sovende Røvere.

Så hugg han den ene, så hugg han de to,
den tredie lokked han Sandheden af

nemlig, at Hr. Truels var deres Fader og Fru Berta deres Moder. Nu var Forældrene forvissede om, at den uhyggelige Spaadom var gaaet i Opfyldelse. Da dræber Faderen ogsaa den yngste Søn og sig selv

Følgende Morgen, da Solen sken lys,
— Kold er Verdens Skov —
saa var der syv Lig i Truls af Ängagårds Hus.
— Saa fagre var de tre Jomfruer. —

Sagnet fortæller videre, at Moderen sørgede sig ihjel, og paa det Sted i Skoven, hvor Søstermordene udøvedes, udsprang der tre Kilder, som fik Navn af Jomfrukilderne. Disse Kilder fandtes ikke omkring 1880, men ældre Folk kunde huske den Tid, hvor Ungdommen plejede at samles her til Lege og Dans hver Midsommeraften, og samtidigt lagde en Sten paa den Stendynge, som ogsaa udmærkede Stedet. Ved Aar 1820 ofrede man endnu i disse Kilder baade Kobbermønt og Smaasten, mest det sidste, og en Gubbe, som havde til Opgave aarligt at rense

Kilderne, maatte beholde de Kobberslanter han fandt dær.

Det vil være tydelig og klart, at det er ganske samme Sagn, som fortælles i Vestskaane i Norrvidinge Sogn og i Vester Marie Sogn paa Bornholm, og at ogsaa det bornholmske Sagn maa være en i Prosasagn opløst Folkeviseopskrift, stedfæstet til Varperne, de tre tæt ved hinanden liggende Stendynger midt i Højlyngen, ligesom Visen i Vestskaane er stedfæstet til Jomfrukilderne i Norrvidinge, og vi nær Roskilde ogsaa har en i Prosasagn opløst Vise, knyttet til de tre Jomfrukilder i Skidenenge i Soderup Sogn. Vi skal ikke her følge Visens Historie tilbage til dens Hjemsted og Udspring — jeg kan her henvise de interesserede Læsere til Axel Olriks Udredning i Danmarks gamle Folkeviser VI S. 114—140 og til Sverker Ek: Studier till den svenska Folkvisans Historia S. 90, selv om jeg mener, at ingen af de to Mænd har givet den helt rigtige Forklaring paa Visens Udspring og første Hjemsted. Jeg skal blot fremhæve, at Mønboen Panum, født i Stege $^{26}/_{5}$ 1792, allerede 1830 har haft en Fornemmelse af, at vi her staar overfor et Vandresagn, og altsaa ikke en paa Bornholm

virkelig foregaaet historisk Begivenhed. „Besynderligt er det, at man paa Møen har et gandske lignende Sagn, efter hvilket saavidt jeg erindrer de 3 Ridderjomfruer ere begravede i tre Høie, som findes paa høire Side af Veien, naar man kjører fra Stege til Kjelbye." Disse Høje havde den unge Panum jævnlig Lejlighed til at komme forbi paa Vejen fra Stege østpaa til Borre, hvor hans Fader var Præst fra 1811 til 1838. I Forvejen havde Faderen været Kapellan i Stege fra 1790 til 1811. Panums egen bornholmske Opskrift af Sagnet maa regnes for en ufuldstændig og daarlig husket Opskrift af Sagnet, hvor baade Spaadommen om Sønnernes Mord paa deres Søstre, og Faderens Hævn over dem er gaaet i Glemme. Men det er sandsynligt, at Panums Opskrift er meddelt ham i Vester Marie Sogn, fordi den ligesom Pastor Kofoeds Vester Marie — Overlevering henfører Sønnernes Hjemsted til en af Borgene i Almindingen, snarest Lilleborg, og ikke som hele den øvrige yngre bornholmske Overlevering til Siegaard i Aaker Sogn, ganske nær selve det Sted, hvor Mordet skulde have fundet Sted, Varperne i Pedersker Højlyng. Hovedvidnesbyrdet om Siegaardsagnformen er den Opskrift af Sagnet, som forefindes i Ur-

mager J. P. Møllers lille klassiske Bog „Folkesagn og andre mundtlige Minder fra Bornholm" 1867 S. 14—16. Sagnet er rimeligvis først optegnet i Aaret 1866 eller 1867, for det findes ikke i den lille haandskrevne Samling af J. P. Møllers Folkesagn, som Svend Grundtvig har taget Afskrift af i Efteraaret 1865, og som han den 16. December 1865 sender tilbage til J. P. Møller med Tak for, „hvad De allerede har gjort, dreven af Kjærlighed til de hjemlige poetiske Minder". Det findes heller ikke i den lidt udvidede haandskrevne Samling, som Urmager Møllers Datter, Frk. Dorthea Møller i Allinge, i 1931 har skænket Dansk Folkemindesamling. Det betyder, at J. P. Møller næppe har kendt Sagnet fra sin Opvæksttid paa Tingstad i Vester Marie Sogn, men at det har lykkedes ham at skaffe en ny, langt fyldigere og bedre Opskrift end Panum, efter al Sandsynlighed i Aaker Sogn, maaske endda paa selve Siegaard. Jeg anfører nu J. P. Møllers fortrinlige Opskrift i sin Helhed, saa meget mere som den er anført i temmelig forvansket, historiseret Skikkelse i Karl M. Kofoeds Bornholmske Sagn og Sagaer S. 56 med Tilsætning af en Forhistorie om Forældrenes tidligere Skæbne, der næppe i alle

Enkeltheder kan have folkelig Hjemmel og Oprindelse, selv om Lærer Karl M. Kofoed i Brev af 12. Novbr. 1934, hævder, at Fortællingen om Hakon Led fra Hakkeledgaarden, Siegaardsønnernes Fader, maa være mundtlige Overleveringer, som Avlsbruger P. Mogensen, Aaker, havde hørt af Folk i Vester Marie. Kender nogen Sagnet knyttet til Hakkeledgaarden, er en saadan Oplysning af stor Værdi. Indtil da gaar vi over til J. P. Møllers egen prægtige Opskrift.

Engang, da der var Bryllup paa Siegaard i Aaker, og Gjæsterne just sad ved det dækkede Bord, kom en hæslig gammel Kjærling ind ad Stuen, som kunde spaae og fortælle Folk, hvorledes det vilde gaae dem i Fremtiden. Hun spaaede nu Brudefolkene, at de skulde faae 6 Børn, — 3 Sønner og 3 Døtre — men at Sønnerne skulde myrde deres Søstre; herover blev naturligviis megen Sorg i Brudehuset, og al Glæde forstummede straks. Tiden gik imidlertid hen, og den unge Kone fødte Tid efter anden det Antal Børn, som Kjærlingen havde forudsagt; men for nu at forhindre Mordet, sendte Forældrene Drengene bort, førend de bleve saa gamle, at de kunde huske noget af deres Forældre eller Hjem. Der var nu gaaet mange Aar hen, og Spaadommen var næsten glemt, og Døtrene fuldvoxne. Saa hørte de tale om, at der skulde være Ottesang — Froprædiken — i Østermaria Kirke, og denne havde Pigerne Lyst til at overvære. Tidlig kom Alle paa Benene i Siegaard den Morgen. Vog-

nen blev trukken ud, og Hestene spændte for, medens Døttrene ordnede deres Søndagsstads; hvorefter de satte sig paa Vognen, der nu rullede ud gjennem Lyngledet og ud ad Lyngen til. De vare imidlertid ikke komne ret langt ud i Lyngen, førend Vognen pludselig blev omringet af tre stærke Karle, der standsede Hestene, reve Pigerne af Vognen og ihjelsloge dem, hvorimod Kudsken saae Leiligheden til at springe af Vognen og løb derpaa af alle Kræfter i sydvestlig Retning imod Aakirkeby til. Røverne satte imidlertid efter ham, indhentede ham, og sloge ham da ogsaa ihjel. Røverne plyndrede nu Ligene og gik saa ad Aakersogn til for at sælge deres Rov. De kom da til Siegaard og falbød det; her blev straks Klæderne kjendte, og Røverne bleve grebne og satte i Fængsel. Det blev nu oplyst igjennem de optagne Forhør, at det var deres egne for længe siden bortsendte Sønner, der nu havde fuldkommet Spaadommen.

Paa Stedet, hvor Pigernes døde Legemer fandtes, blev opreist tre Steenpilte (dvs. Steenhobe i Form af en Pyramide), som endnu den Dag i Dag fører Navnet „Varparna", og der hvor Kudskens Lig fandtes, blev ogsaa opreist en Steenpilt, som fører Navnet: „Aakjærkjekneit". Disse Steenhobe bleve indtil de sildigste Tider vedligeholdte, og det ansaaes for en hellig Pligt for de første Lyngrivere, der om Sommeren kom i deres Nærhed, at oplægge de nedfaldne Stene og pryde dem med grønne Kviste — maje dem.

De øvrige Opskrifter af Sagnet slutter sig meget nær til J. P. Møllers Fortælletype. De

har alle Hjemstedet Siegaard, og de lader alle Søstrene blive plyndrede, ikke truede med Vold, som Panums og Kofoeds Opskrift fra Vester Marie. Det gælder Martin Nielsen fra Stangegaard, Aaker, som den 14. Oktober 1884 sender Sagnet til Tang Kristensen med de Ord: „Sagnet om „Varparna" forekommer det mig, at jeg har set paa Tryk, men jeg lader det dog gaa med." Opskriften, i Skattegraveren 1885 II S. 223", der mangler Trækket med Køresvendens Stendynge og med, at Varparna bliver majet om Foraaret, lyder saaledes:

Paa Siegaard i Aaker boede for mange Aar siden et Par Folk, der havde seks Børn, tre Sønner og tre Døtre. Der var blevet spaaet, at Sønnerne skulde slaa Søstrene ihjel, og for at forebygge dette sendte Forældrene deres Sønner ud i Verden, medens de var smaa, saa langt bort, at der ikke var Udsigter til, de kunde komme hjem mere. Aar gik, og Aar kom, og Døtrene blev voksne. Saa var det en Dag, de fandt paa at køre til Øster Marie Kirke, for at høre Ottesangen, og deres Vej faldt over Højlyngen. Da de vare komne derud, bleve de overfaldne af 3 Røvere, der slog Pigerne ihjel og tog, hvad der havde Penges Værd. Disse tre Røvere var imidlertid Pigernes Brødre, der efter en Del Omflakken havde slaaet ind paa Røverhaandværket, og de havde naturligvis ingen Anelse om, hvem de havde slaaet ihjel. Spaadommen

gik imidlertid i Opfyldelse, og paa Stedet, hvor Udaaden var sket, blev rejst tre Stendysser eller Stenhobe, som fik Navn af „Varparna" og findes endnu nordøst for Aakirkeby.

Ligesom der i Vester Marie er eller rettere var en Overlevering knyttet til Lilleborg, og i Aaker en Overlevering knyttet til Siegaard, skulde man i Øster Marie Sogn vente en selvstændig Overlevering med Aspesgaard eller Ølegaard som Døtrenes Hjemsted og med Aakirke, Bornholms Domkirke, som Maalet for Døtrenes Kirkegang. Har der nogensinde fandtes en saadan selvstændig Øster Marie-overlevering, saa finder vi den i al Fald ikke i J. L. Petersens Meddelelse til Evald Tang Kristensen paa Vestbirk Højskole 1896, for denne Sagnopskrift fra Øster Marie hører afgjort til Aaker-fortælletypen. Tang Kristensen omtaler i Minder og Oplevelser IV S. 111, Petersen som en ung Mand, der fortalte ham „noget helt godt". Petersens Sagnmeddelelse er trykt efter Tang Kristensens Død i Danske Sagn 2. Række IV S. 144., her gengivet efter den originale Optegnelse i Tang Kristensens Samlinger i Dansk Folkemindesamling:

Et Par Folk i Aaker, i Siegaard, havde Tvillinger, to Sønner. Ved Barselgildet vilde de have

en gammel Kone til at sige Drengenes Skæbne. Efter mange Udflugter fik de hende til at sige, at de vilde blive deres egne Søstres Mordere. Forældrene fik dem da sendt over til Sjælland til nogle Slægtninge, og der blev de opfostrede. Folkene fik senere et Par Døtre, og da de blev voksne, var det engang, at de skulde køre til Ottesang i Øster Marie. Da de kom over Lyngen, paa Midtvejen, blev de overfaldne af to Røvere, der standsede deres Vogn. Kusken rendte sin Vej, og de trak dem ud hver til sin Side og slog dem ihjel. Derefter rendte de Kusken op og slog ogsaa ham ihjel. Siden tog de Sagerne fra Vognen og gik omkring og solgte det. Det blev genkendt paa Gaarden, og de blev anholdt, og nu blev det oplyst, at disse to Røvere var deres Brødre. Nu er der 3 Stenhøje paa en 4 Alens Afstand imellem de to og den 3die en 50 Alen derfra. De kaldes Varperne, og derunder skal de ligge begravede. Jeg har set de tre Steder.

Fhv. Fotograf G. Elleby fra Øster Maria Sogn har nylig meddelt Rohmann, at Sagnet om Varperne kendes af adskillige i Øster Maria, men kun dunkelt, saaledes at det fortælles, at der blev nogle (Jomfruer) myrdet engang, men det nærmere er glemt. Lorentz Jensen i Bodal kunde imidlertid give fuld Besked og fortalte som følger:

Paa Siegaard havde de fire Børn, to Drenge

og to Piger. De gik til en Spaakone, og hun spaaede, at Brødrene skulde dræbe Søstrene. For nu at forhindre dette, blev Brødrene sendte til Søs, og de var ude at sejle i lange Tider. Saa en Søndag kørte Døtrene fra Siegaard over Lyngen til Øster Maria Kirke. Men Brødrene var blevet Sørøvere, og nu var de kommet hjem, og de mødte saa Søstrene paa Lyngen og overfaldt dem og slog dem ihjel og troede der var noget at røve, men der var ingen Ting. Kusken løb bort, men de indhentede ham og slog ogsaa ham ihjel. Dette skete, hvor de to Varper er, og lidt derfra er den tredie, der hvor Kusken blev ihjelslagen.

I Dansk Folkemindesamling har vi endnu een Optegnelse af Sagnet, snarest stammende fra Aaker Sogn (optegnet af Arbejderkone Fru Thora Kofoed, Skovhytten, Bodilsker, efter Husmandskone Karoline Marker, Aaker, født 1853 i Nylarsker). Denne Optegnelse slutter sig endnu nærmere til J. P. Møllers Opskrift end de to lige nævnte Opskrifter og stammer muligvis indirekte fra Møllers Opskrift, kendt fra en eller anden Avisgengivelse. Dog er det ikke udelukket, at det drejer sig om ægte Aaker-overlevering, og jeg anfører derfor ogsaa denne Opskrift:

For mange Aar siden var der engang Bryllup paa Siegaard i Aaker. Midt under Festlighederne

kom en gammel Spaakone til Gildesgaarden. Hun spaaede Brudeparret, at de vilde faa 6 Børn, 3 Sønner og 3 Døtre, men naar de blev voksne, skulde Sønnerne slaa deres Søstre ihjel. Det kom ganske rigtigt til at passe, de unge Folk fik tre Drenge og tre Piger, men for nu at undgaa, at den sidste Del af Spaadommen ogsaa skulde gaa i Opfyldelse, sendte Forældrene deres tre Drenge til Udlandet, mens de endnu var smaa. Da Døtrene var blevet voksne, skulde den en Gang gaa til „Ota" i Øster Marie Kirke, og de kørte saa over Lyngen for at komme nærmeste Vej. Da de kom et Stykke Vej, hvor der var langt til nærmeste Menneskebolig, kom der tre Røvere, den ene greb i Hestenes Hovedtøj og standsede den. De to andre sprang hen til Vognen, greb de to Siegaardsdøtre, trak dem ned af Vognen og dræbte dem. Den ene sprang af Vognen og begyndte at løbe, men blev indhentet og myrdet. Kusken var flygtet imod sydvest, men blev snart indhentet af Røverne og ligeledes myrdet. Det var der, hvor Knægten nu staar. Der hvor Døtrene faldt, blev der rejst nogle Marksten, der kaldes Varperne. Det var Siegaardssønnerne, der vendte tilbage som Røvere og myrdede deres egne Søstre uden selv at vide det. Om Varperne hed det, at den første, der kom forbi om Foraaret skulde pynte dem med Blomster og Grønt, en smuk Skik, som har holdt sig til den Dag i Dag.

For Fuldstændigheds Skyld meddeler jeg, at Georg Petersen, Hullegaard, i Bornholms Tidende for 27. Februar 1919 oplyser, at han i

Januar 1919 talte med en stedkendt Mand, der paa hans Spørgsmaal med megen Bestemthed forklarede ham, at der laa en Datter fra Siegaard begravet under hver Varpa. I den Tid Georg Petersen har kendt Varparna har han altid fundet dem majede. Aage Rohmann har for nogle Aar siden hørt fhv. Gaardejer Peter Hansen o. 89 Aar, tidligere Aagaard i Aaker Sogn fortælle, at ved Knægten nord for Siegaard, der brugte de at hugge et lille Elletræ St. Hansaften og sætte i som Maj. Om Varperne ved han blot, at der skulde tre Jomfruer være blevet dræbt, efter et gammelt Sagn.

Sammenligner vi nu de to bornholmske Fortælletyper, Vester Marie-typen og Aaker-typen, især som de fremtræder i Pastor Kofoeds og Urmager Møllers Opskrifter, har vi den Hovedlighed, at tre Brødre intetanende dræber tre Søstre, rigt smykkede paa Vej til Kirke. I bægge Fortælletyper blev Brødrene som Følge af en Spaadom, at de siden skulde dræbe deres Søstre, i deres Barndom fjærnede fra Hjemmet, og netop derved muliggøres Spaadommens Opfyldelse: Brødrene kender ikke ved Mødet deres egne Søstre. At der i Øster Marieopskrifterne

kun er *to* Tvillingbrødre og *to* Søstre, er maaske Lævning af den ellers forglemte Øster Marie-fortælletype. Ellers er der den Forskel mellem de to Typer, bortset fra de forskellige Hjemsteder (Lilleborg og Siegaard), at i Vester Marietypen bliver Søstrene truede med Voldtægt før Drabet, i Aakertypen bliver de udplyndrede, men her bliver ogsaa deres Køresvend dræbt. I Vester Marietypen dræber Faderen ligesom i Folkevisen de forbryderiske Sønner, i Aakertypen bliver de arresterede og straffede. Det sidste genfindes i danske Opskrifter af Visen, saaledes i D. g. F. 338 A Vers 22.

De to blev lagt paa Stejler og Hjul,
den tredie han fik og saa haard en Død.

Dette kan meget vel svare til den gamle bornholmske Form af Visen, medens Faderens Drab af Sønnerne er den fra Skaane indtrængende svenske Sagnform; Voldtægten forekommer egentlig ikke i Visen, hverken i dens svenske eller dens danske Form. Det hedder i Visen, at de tre Søstre nægter at blive Skovrøveres Viv og derfor mister deres unge Liv. Aakertypens Træk, at Søstrene blev udplyndrede, kan da meget vel svare til gammel ukendt bornholmsk Viseform. Vi kan derfor ikke med Sikkerhed afgøre hvil-

ken af de to Fortælletyper, der er den ældste. Vi vil være tilbøjelige til at tro, at Aakertypen er den *gamle* bornholmske, med den bornholmske og ødanske Vise stammende Type, mens Vester Marie-opskriften er den fra Skaane indvandrede Sagntype, svarende nærmere til den skaanske Visetype end til den gamle bornholmske Viseform.

Spørgsmaalet er nu, hvorledes vi skal forstaa de tre Varpers (og Aakjærkjeknægtens) Tilblivelse, naar vi ganske forkaster den Mulighed, at det er Dynger rejst, hvor Siegaardsdøtrene og deres Køresvend historisk er blevet myrdet af deres egne Brødre. Pastor Kofoed i Vester Marie har 1861 den ikke paa Forhaand umulige Forklaring, at Varperne kan være Stendynger opstaaet ved, at enhver der gik forbi et Mordsted, skulde kaste en Sten over Stedet. Vi har ganske tilsvarende Skik andetsteds i Landet, baade hvor Mennesker er myrdede, henrettede og især kommet ulykkelig af Dage ved Vejulykke. Bedst oplyst er et Tilfælde fra Timring, nordvest for Herning. Paa det Sted, hvor Pigen Sidsel Marie Andersen, den 2. September 1857 mistede Livet ved en ganske uforsvarlig Kapkørsel hjem fra Marked, har man vedblevet lige til den sidste

Tid at kaste Sten, ganske smaa Sten i uordnet Hob (Sml. Billede i Nordens Gudeverden S. 488.) og sml. nærmere Redegørelse i Danske Studier 1929 S. 55). Meningen med denne Stenkastning er næppe Hedejyderne klar: man værger sig oprindelig derved imod den ulykkelig dødes Genfærd, man „binder Gasten", som det hedder i Nerike. Men jeg troer slet ikke, at Varperne er opstaaet paa denne Maade, ved Stenkastning paa Mordsted. Der foreligger, mig bekendt, ikke noget i Folkeoverleveringen om, at man ved Forbigangen skulde kaste Sten til Varperne, kun at man helt ned til vor egen Tid har pyntet Varperne med grønne Grene om Vaaren. Georg Petersen, Hullegaard, meddeler at, da Lyngrivningen i Almindingen ophørte, gik omboende Folk St. Hans Aften til Varperne for at maje dem (sml. Gravlund Herredsbogen III S. 191-92). Georg Petersen mener, at denne Skik har samme Betydning, som naar vi lægger Blomster og Kranse paa afdødes Grave. Jeg har selv set Varperne pyntede med grønne Grangrene i Juni 1927, jeg mener bestemt før St. Hansdag. Det forekommer mig, at Varperne maa være af ganske samme Art som de mangfoldige „Pilte" og „Knægte", der findes i Høj-

lyngen. Disse Stendynger kan snart have en primitiv, menneskelignende, kegledannet Form saaledes f. Eks. Asapilten i Nordkanten af Højlyngen i tættilvokset Granskov, snart en alterlignende Form som Tornepilten, eller som den efter Realskoleforstander A. Jensens Oplysninger snarere skulde hedde, Tørvepilten. Varperne ligner mere Tornepilten end Asapilten, gør Indtryk af at være sammensunkne Dynger af alterlignende Form. Man kan ikke vel tænke sig, at alle disse Pilte (imod Øst) og Knægte (imod Vest) skulde være rejst, hver og een, paa Mordsteder, Henrettelsessteder eller Ulykkessteder.

Piltene, Varperne og Knægtene er en bornholmsk Ejendommelighed, som mig bekendt ikke findes andre Steder i Danmark. Men de er velkendte for dem, som har vandret i norske Fjældegne, hvor man atter og atter finder Stendynger (Varder), opkastet med det Formaal at vise Vej i uvejsomme og farlige Egne. Som saadanne Vejvisningsvarder opfatter jeg de bornholmske Pilte, Varper og Knægte, rejste med Forkærlighed paa de højeste Punkter af Højlyngen. De havde deres gode Mening, da Højlyngen var øde og nøgen, men ikke mindre vildsom for det, men de tabte deres oprindelige Tilværsret, da Høj-

lyngen blev tilplantet omkring 1850. Ingen vil den Dag i Dag være i Stand til at orientere sig efter Asapilten f. Eks., man finder den tværtimod kun med største Besvær. Mens de østlige Pilte helt hen imod 1850 havde Betydning som Vejvisningsmærker, saa gjaldt det samme ikke Varperne, dertil laa Vejen igennem Midtlyngen fra Siegaard forbi Varperne til Øster Maria *for fast*, og havde efter Rohmanns Mening gjort det i Aarhundreder. Vejen forbi Varperne er, bortset fra Aakirkeby-Øster-Mariavejen — den eneste Tværvej over Lyngen, der var taget med paa Videnskabernes Kort fra 1805, og var vel altsaa dengang som nu den vigtigste Tværvej gennem Højlyngen og den mindst farlige. Varperne havde da længe før de øvrige Pilte tabt deres oprindelige Betydning som Vejvisermærker, og man søgte en ny Forklaring til disse Dyngers ellers unødvendige Existens og fandt den i Sagnet om de tre myrdede Siegaardsdøtre. Rimeligvis er ogsaa nogle oprindelige Navne paa — Pilt eller — Knægt, som Følge af Sagnets Tilknytning til disse Stendynger, forandret til det gængse bornholmske Navn paa Dødsstedsdynger, nemlig Varper.

Peter Thorsen mener at denne gamle Vej

gennem Siegaardsgaden og mod Nordøst imellem Varperne, ser ud til at have løbet her allerede i Oldtiden; thi de to af Stenhobene, som tillige med den tredie lidt længere imod syd fører det fælles Navn Varperne, ligger paa to Røser, der er bygget lige overfor hinanden paa begge Sider, af den gamle Hulvej og ser ud til at være lagt, netop hvor den gamle Hulvej alt dengang gik. (P. Thorsen: Fra Sydbornholm 1934 S. 73, sml. Georg Petersens Iagttagelser i Bornholms Tidende $^{27}/_{2}$ 1919).

Lad mig tilsidst henvise til den prægtige, afdøde Bornholmer, Journalist K. A. Petersens i Nexøs Redegørelser for Piltene i Bornholms Socialdemokrat den 9. Januar, 10. April og 1. November 1919, ikke at forglemme Georg Petersens Artikel, om Pælta i Bornholms Tidende den 27. Februar 1919 og Th. E. Eriksen i Bornholms Socialdemokrat $^{20}/_{3}$ 1919. Jeg anfører nu Fortegnelsen over Piltene, som disse Mænd har tilvejebragt, og beder Læserne udfylde manglende Oplysninger, ogsaa om der kendes Sagn, Tro eller Skik knyttet til nogen af Piltene eller Knægtene, saaledes som til Midtlyngens Varper. Vi begynder østfra med Ibsker Højlyng. Her findes Østrepilt nord for Grydedal i 329 Fods

Højde, Midterpilt syd for Tamperdalsmosen, Vesterpilt samt Aarsdale Ret øst for Generalstabsmærket og vest for Majdalen. I Bodilsker Højlyng findes Sævepilt nordvest for Døvredal, lidt vestligere findes den lige nævnte Tornepilt, i 327 Fod Højde, og Døvrepilt nærmere Døvredal 307 Fod. Der findes Pilten Lille Mikkel, Tørvekulepilten, Klokkerpilten 359 Fod, og Ridderpilten. K. A. Petersen oplyser, at det har været og er til Dels endnu Skik i Bodilsker Højlyng at maje Piltene St. Hans Aften. I Øster Marie Højlyng findes Asapilten, i Povlsker Højlyng Anhøje Pilt og Stavlepilt. Saa kommer i Pedersker Højlyng de tre Varper 369 Fod, Muldbakkepilten Nordvest for Anhøje, Harepilten nord for Hareløkken paa Kongens Mark og Hasledalspilten. I Aaker Højlyng ligger Aakirkeknægt 385 Fod, og i Almindingen maa en nu forsvundet Knægt have givet Rytterknægten, Bornholms højeste Punkt, Navn. Udenfor Højlyngen findes i Rø Plantage nordvest for Borgdalen, en Pilt „Stenvarpen" opført paa Generalstabens Kort, den eneste Pilt paa Nordbornholm, K. A. Petersen kender. Men som sagt, kære bornholmske Landsmænd, udfyld venligst denne Fortegnelse over Pilte, Varper og Knægte, send Dansk Folkemin-

desamling Fotografier, nøjagtige Beskrivelser og Oplysninger om Sagn og Tro og Folkeskik knyttet til de hernævnte Pilte. Det kan næppe være rigtigt, at Varperne er de eneste af Piltene, der er knyttet nærmere Sagnoverlevering til, det maa være Tilfældet med adskillige af de andre Pilte og Knægte. Lad mig anføre, at Realskoleforstander A. Jensen i Nexø har meddelt Dansk Folkemindesamling, at der engang blev ført en gammel Kælling ud at henrettes ved den Mose, Tørvekulen, hvoraf Tørvepilten (Tornepilten) har Navn.

„De satte hende paa en høredt Vogn, og der sad hun og strikkede Strømper undervejs. Folk kom baade løbende og kørende fra alle Kanter for at være Tilskuere. Men hun skal have sagt til dem: „I har ikke nødig at skynde jer saa meget, for der bliver ikke noget af det, før jeg kommer.“*)

Den 30. Nov. har jeg fra Lærer Karl M. Kofoed modtaget følgende Opskrift af Hakkeledsagnet, meddelt af Avlsbruger P. Mogensen, Aaker.

Hakon Leh (Led) boede i Vestermarie paa Hakkeleh. Han var Sørøver — havde Skib og købte Siegaard. En Spaakælling kom til ham og sagde:

„3 Sønner er Eders Glæde,
3 Døtre skal Eder fødes
og Døtrene skal af Sønnerne dødes."

De sendte Sønnerne til Tyskland og de var der mange Aar. Saa sejlede de til Boderne og gjorde Baadene fast. Døtrene skulde til Ottesang Julemorgen, og de blev dræbte af Røverne. (Sml. Sagn og Sagaer S. 56—57.)

*) Gammelt Skæmtesprog. Sml. H. V. Rasmussen: Danske Ordsprog. 1869, S. 19. Red.

BORRITA.

Ni saja, dær e Pibla nok å få
for Kara, som hår Ajtaskaw i Sinje —
mæn sin Lårs Månsa Borrita jå så,
så går jå runt å tænkjer kons på hænje,
å injen anjen hår jå Lyst å aja.
Te Ræsten må I anre gjærna fraja.

Hon e lemydi som et Borkjetræ,
å hon hår stora blå å granja Iven,
å hænjes Hår e tjyt å gult som Sæ,
å hænjes Munj, dænj e så rør som Hiven.
Ja ni må gjærne kajla maj enj Tokka,
om nântids jå hår sett så næt en Dokka.

Mæn sist jå så na sønjan Grønedål —
ja, mina Iven nâuehæn jå trode,
for hon gjikk Arm i Håz me långa Kål;
helt tæt opad'inj gjikk hon dær å gnode.
Ded hadde jå då alri kunjad tænjt maj.
Jå ble så kjiv åd, sa jå kunje sænjt maj.

Ok Borrita, du kunje båra tå
å pæja ud mæl ræja Gårmanjsbælla,
så fikj du ævent hvem du ville hå —
å så kanj du enjdå gå hæn å vælla
enj Tyggjara, et fattit Sjæws frå Læwka,
dær nåuehæn hår Sjåurta på sin Ræwka.

Jå møtte ota Borrita på Stænj,
når hon gjikk hjimm me Milken i sin Kjita.
Jå hælste, mæn hon så dænj anra Vænj.
Hon kunje gjærna sett lid mijlt — mæn sjita!
Hon snakkar næt te Kjørna å te Kjættan,
mæn ser hon maj, så e hon høj i Hættan.

Nu går hon alså hæn å tår te Manj
dænj hon vil hå — så må hon væl behawad.
Mæn kjyssa senn enj Styggjert — a hon kanj!
Enj skujle tro, a hon ble vammelmawad,
for fi for Kattinj då, hvor e hanj styggjer,
me Fæzed fujlt å bådde Ær å Pyggjer.

Du kunje sådded nu på Knortagår
me hvida Goll, me Kovverkår som sjinner,
mæ blånka Hæsta, runja Kjør å Får,

å kons hat ræja Gårafolk te Vinner,
å altid nætta Klær å hænja på daj,
— å hat en Manj, som holt enjhellu å daj.

Nu bler'ed sajtans te en anjen Snak,
for Kål hår ikje Huz å Går å gje daj.
Hanj må væl gå ad Lynginj å slå Knak,
å lajer væl en liden Kåta te daj.
Hanj tjæner ikje stort, for hanj e dåuinj,
å drikker væl de mæsta op på Krâuinj.

Å når'ed så bler Høst å ijla Vær,
å Vinjen kommer på me kåjla Kjikker,
å Væggjen nâuehæn for Storminj læer,
mæn Kjyjln står inj ijennem ajle Sprikker,
så må du fryza i din kåjla Stâua,
for så e'd alt for sijla å forhâua.

Då tænjkjer du kansje et Grân på Pær,
som sidder ver sin Un me goa Skryner.
Dær va væl Plâs te to ver Uninj dær
— å i hans Sænj me tjykka varma Dyner.
Ja, hær e løjnt å gott, ded torr jå mena
— mæn livæl kjessamt nok, når enj e ena.

Du vedd ju sæl, hva Sjit du kommer i!
Du kanj væl se, hvor galed de vil gå daj!
Mæn livæl bler mit Hjarta tungt som Bli,
når jå betænjkjer, hva du lår gå frå daj,
å Grædan står å trokkar i min Striva —
Naj, Kvinjfolk kanj'kje Fankinj sæl begriva!

Christian Stub-Jørgensen.

Dær kom enjgång enj Tygjara te en Konna, mens hon va ena jemma, å bå om lid i Gos Naun. Konn spore vår hanj va frå? ja, hanj va då frå Paris, så hanj.

„Ih, Harrego, frå Paradis!“ så Konn, for hon va tunghørse, „så kanj du væl saj maj, veddan minj Manj, Pær dænj anra, hår'ed?“ Konn va gjeft tredde Gång, ska jå saj vos, å hænjes Manja hed ajlesammens Pær; dæmmeså næwnde hon dom ætte Nommer; mæn Pær dænj anra hadde hon nu ment mæst om. Tygjarinj forsto ju nok, a Konn va hal enfoldi, å så tænjte han a dær kansje va Lajlihed te å bjæra saj lid.

„Ā jo“ så hanj å sokkada åuer'ed „hanj hår'ed såmænj ikje for gott, hanj må gå å be, lessom jå, å hår ikje alti varkan å mætta saj me æjle klæ saj me.“

„Ih så!“ så Konn — „mæn kanj du dån'te tå lid Mâd å igrân Klær me teinj?“

„Jo“ — ded kunje Tygjarinj nok så galant, mæn hanj så ju som sånt va, ad hanj kunje ju ikje majta så majed å Vænj va longer.

„Ja, mæn du kanj ju få dænj gamla vida Mærn å en liden Kjærra te å kjør'ad på" så Konn, å så kunje hanj ju sæl få âgt så lænje; sin kunje så Pær kjøra frå enj Stå te enj anj, hanj va ju blenj lid nålier tebens på de sista. Ja Tygjarinj kunje nu så gott gjorra hænje dænj Tjænesten kantro. Hanj fikj bådde Måd å Drikkelse imæns a Konn samlada Sågarna sammen te Pær; hans Klær hænjde ju dær ijnu, å Måd kom hanj hæjler ente te å mångla; hon last'ed alt sammens på en liden Kjærra å spænde dænj gamla vida Mærn forr, å Tygjarinj låude å besorjad gott for na. Tesist stak hon lid Sjillinja te'nj, di skujle Pær âu hå, å dærme spode Tygjarinj saj astå. Lid ætte kom Pær dænj tredde jem, å Konn fortalde hannem ju veddan hon hadde fåd Bodd astå te Pær dænj anra.

„Dær hår du ræjti ladd daj narra!" råfte Manj, å hanj astå ætte sinj bæsta Hæst, å så re hanj ætte Tygjarinj lesse arrit hanj kunje. Tygjarinj sadd ømmer å kjikte saj tebåges mæns hanj kjøre; hanj inada ju veddan dætta hærsens skujle spænna å. Når hanj så va lie ver å draja inj i enj Skâu, så hanj lânt væk enj Ryjtara, som nok va ætte hannem. Han ryjte så tre vida Hår ud idå Rompan på Mærn, å dom

hænjde hanj opidi enj Torn lie ver Vajakântinj; å Kjærran kjøre hanj så isjyl inja i Skâuinj enjstâ. Når ded va sjøt lâ hanj saj ver Vajagråven, dær vår hanj hadde hænjt Håred; dær lå hanj så å stjærnada rætop i Loften då Ryjtarinj rajte fram.

„Hva ligjer du dær ætte?" spore Ryjtarinj.

„I, jo" — så Tygjarinj — „hær kom ævent enj Manj kjørenes me en liden Kjærra å en vid Mær forr, å lie me enjgång kjøre hanj retad op i Hemmelinj! dær ble bâra nonna Hår hænjenes udå Mærens Rompa, då hanj strøj forby."

Ryjtarinj stjærnada, mæn kunje injentinj se.

„Jo, lægj daj hær! så kanj du lie sjymta dom ijnu" — så Tygjarinj. Ryjtarinj kunje ju nok hå Lyst te å se de Parâbeled å lâu Tygjarinj hojla Hæstinj imæn hanj lâ saj ner å kjikkade. Mæn me de samma va Tygjarinj oppa på Hæstinj å re væk me dænj. Manj måtte gå jem te Konn me tomma Hænner, å då hanj kom jem så hanj: „Ja dom va du, mæn dommere va jâ, for jâ ble å me minj bæsta Hæst!"

Opskrevet af Peter Thorsen efter Jens Hansen Kjøbæk. Genfortalt paa Bornholmsk af Elna Schöne.

TO SMÅ HISTORRIER

Opskrevvena å Aage Rohmann.

Bispinj å Fårabyhorrinj.

Enjgång for många år sin va dær bispalæzninj i Åkjærkje, å læzebællana frå årn forr va ju så frama på stæinj å ble åuerhørda i dorra kristendom. Di klårada dom nu ikkje lie gott ajle, å især vad galed for enj Fårabyhorra. Bispinj sporinj om va vaj Jesus dråu frå Galilæa te Jerusalem æjle slæjt nåd, å ded visste horrinj ju ikkje å swåra te, kantroed; å bispinj va i de hela tæmmeli misfornojder me hans kristendom.

Så dånj ætte skujlle bispinj te Østermarkjærkje, å tåu væinj åuer Lynginj. Mæn når di kom te Fåraby delde væinj saj, å kuskinj visste inte vikkinj å vajana hanj skujlle følla. Mæn dær gjikk enj horra inja på marken å våutada, å hannem råfte di så på, å hanj kom hæn te våuninj. De va dænj samma horrinj som ikkje hadde kunjad swåra for saj i kjærkjan dånj forra. Nå, mæn bispinj sporinj så om hanj kunje saj dom vikkinj vaj di skujlle ad te Østermarkjærkje. — Jo, ded kunje horrinj nu så gott. Ded

va dænj væinj; — „mæn," kunje hanj ikkje dy saj for å foja te, „ded synes maj hall unjelit, ad bispinj vil forlånga å maj, ad jå skujlle varra vajkjænder i Jødelann, når hanj ikkje sæl kanj hitta vaj ijennem Fåraby enjgång."

En anjen Religion.

Enj gång a bispinj va hærâuer va hanj ju âu i Påulskjærkje å håjlla mønstrinj; å di bællana som hadde gåd å læst di siste årn, skujlle ju så møda fram. Mæn når folk vånkada te kjærkje dænj dânj, gjikk dær enj horra på dænj åjlerinj i værdastojed å vâutada som vân. — „Va! ska du ikkje a kjærkjan i dâ?" va dær enj dær sporinj. — „Naj," så horrinj, „jå hør inte te dænja religion; jå e komfermerder i Pærskjærkje."

GUJLSMEDDENS KJÆREST.

Dænj Kjedan, som du sjænjte maj,
dænj hojler jâ så å,
å foje hâr jâ pâmajtâd
så hajtar jâ na på.

Dænj lijla klâra Steninj
du fæste dæridi,
te Minje om dænj Sommarinj
som e så rent forbi.

Du så, jâ skujle brøgga na
vær ivia Dâ —
å ente varra kjesam,
mæn alti mijl å glâ.

Jâ skujle våra Steninj,
ad hanj alri fikj nâd Skår —
om så jâ skujle vænta
ætte daj i nonna År.
— — —

Du skujle ente ina,
jå troer nok jå så:
Dænj Kjedan ska nok hojla
i ajle mina Då!

Å Steninj hanj bler varmer
å å hænja på mit Bryst
å svinja ævent dær
vår du så ota hår maj kjyst.

Elna Schöne

Eftertryk af „Gammalt å Nyt“s Artikler
og Digte er ikke tilladt.

INJHOJLSLISTA.

Sia

Enj Bautasten i Gryed, Boelsker. Ætte Pænnatajninj å Elna Schöne 5
Elna Schöne: Langeskanse 7
Louise Hansen: Sânta-Hânskjiljan ver Svânika med en Kommentar af H. Ellekilde . . . 9
Prål. Opskr. å J. P. Kuhre ætte Fru Charl. Kofoed 20
mag. art. Aage Rohmann: Historien om Soen, der åd Gæslingerne el. Ællingerne 27
Elna Schöne: Skumring 32
Arkivar H. Ellekilde: Varparna i Pedersker Højlyng 33
Chr. Stub-Jørgensen: Borrita 58
Manj frå Paris. Opskr. å Peter Thorsen . . 62
To små Historrier. Opskr. å Aage Rohmann . 65
Elna Schöne: Gujlsmeddens Kjærest 67

Manuskripter til „Gammalt å Nyt“ bedes indsendt til Fru Elna Schöne, Nebbegaardsbakken 47, København N., eller til Forlaget.